

Kuolevan lapsen omaisten kohtaaminen

Finnanestin numerossa 4/2011 ylilääkäri Juha Hänninen kirjoitti mielenkiintoisen artikkelin lääkärin omakohtaisista tuntemuksista kuolevien potilaiden parissa. Omassa työssäni lasten tehohoitolääkärinä potilaan kuolema ei ole kovin jokapäiväinen tapahtuma: alle 3 % raskaan tehohoidon potilaista menehtyy. Kuoleva lapsi voi olla äkillisesti sairastunut (esim. infektio, tapaturma) tai pidempiaikaisesti, ehkä koko elämänsä sairauden tai rakennepoikkeavuuden kanssa elänyt.

Tehohoidon aikana vanhemmat ovat yleensä voimakkaasti läsnä sekä fyysisesti että psyykkisesti. Kuolema on koko perheen suru ja ahdistus. Tehohoidossa työskentelevälle on haasteellista työstää omat tunteet taka-alalle ja säilyttää empaattinen asiantuntijuus kuolevan lapsen ja hänen läheistensä luona.

Kliininen kokemus auttaa

Kuoleman uhatessa, lapsen elämän viime metreillä omaisten keskinäinen sopu ja yhteenkuuluvuus ovat koetuksella. Kuoleman edessä perheen sisäiset välit korostuvat – niin hyvät kuin huonotkin. Lääkäri voi saada työskennellä luottamuksen hengessä lapsen ja omaisten kanssa, tai hän voi joutua pahaan ristituleen tai jopa altavastajan asemaan.

On tärkeää säilyttää avoin ammatillisuus ja olla provosoitumatta. Lääkärin ei pitäisi tuoda esiin missään vaiheessa omia yksityiselämän kokemuksia tai ajatuksia. Kliininen kokeneisuus auttaa kuolemankin vaikealla hetkellä. Kliinikon uran alkupolulla olevaa nuorta lääkäriä ei saisi jättää yksin selviytymään.

Kaste ja isyyden vahvistaminen

Jos hoidossa on kuolemansairas vastasyntynyt, olisi tärkeää keskustella vanhempien kanssa kasteasia. Kastaminen koetaan useimmiten tärkeäksi rituaaliksi. Mikäli vanhemmat tai toinen vanhemmista kuuluu kirkkoon, lapsen voi kastaa. Mikäli lapsen vanhemmat eivät ole keskenään aviopuolisoja, lapsen voi kastaa vain äidin sukunimelle.

Avioliiton ulkopuolella syntyneelle voi antaa isän sukunimen kasteessa ainoastaan, jos isyys on tunnustettu. Tunnustaminen tapahtuu isän kotikunnan mukaisessa maistraatissa. Vaikeasti sairaita vastasyntyneitä hoitaessa isyyden vahvistamisen tärkeys tulee esiin tuon tuostakin yllätyksenä vanhemmille. On inhimillinen tragedia, jos lapsen kuoleman hetkellä joutuu kokemaan vielä viranomaismenettelyn puuttumisen vuoksi ikään kuin menetetyn oikeutuksen isyyteen.

Mikäli aikaa on, perheelle pyritään tarjoamaan mahdollisuus kirkolliseen kasteeseen teho-osastolla. Jos aikaa ei ole, lapsi hätäkastetaan. Kasteen antaa kuka tahansa kirkkoon kuuluva, lääkärinkin, kahden todistajan läsnä ollessa. Kastaa voi ilman nimiehdotustakin. Kuollutta lasta ei voi enää kastaa.

Kuoleman hetkellä vanhempia ei saa jättää yksin

Kun lapsen kuolema on vääjäämättä edessä, olisi kovin suotavaa saada vanhemmat paikalle kuoleman hetkelle. Jos kuolema on ennustettavissa, vanhempien läsnäolo ja aika jäähyväisille on tärkeää. Vanhempia tulisi rohkaista läheisyyteen lapsen

kanssa. Teho-olosuhteissakin lapsen syliin saaminen tulisi järjestää mahdollisuuksien mukaan.

Kuoleman hetkellä vanhempia ei jätetä yksin, vaikka mitään erityisiä puheita ei tarvita, eikä se ole mikään terapiahetki. Useimmiten läsnäolo riittää.

Vanhempien läsnäolo elvytystilanteessa

Viime vuosina on ilmestynyt enenevästi suosituksia, joiden mukaan lapsen vanhemmille tarjottaisiin mahdollisuutta olla läsnä lapsen elvytyksessä. On kuvattu, että läsnäolo vähentäisi kuoleman jälkeistä epäluuloa hoitotapahtumiin ja tukisi ajatusta, että lapsen puolesta yritettiin kaikki.

Mikäli vanhemmat tuodaan elvytystilanteeseen, heidän tukenaan on oltava koko ajan nimetty ammattihenkilö, joka voi tulkita ja selittää tapahtumia heille, ja joka myös ymmärtää siirtää vanhemmat pois, mikäli läsnäolo käy vanhemmille ylivoimaiseksi tai elvytystapahtumassa sinällään tapahtuu jotain yllättävää. Elvytysryhmän on voitava keskittyä lapsen hoitamiseen. Elvytyksen jälkeen vastuulääkärin on hyvä käydä tapahtumat läpi vielä omaisten kanssa.

Vainajasisaruksen hyvästely

Kuolleen lapsen näyttämistä sisaruksille suositellaan, ja vanhempia kannattaa rohkaista tähän. Näyttäminen, hyvästely, voi tapahtua rauhallisissa oloissa sairaalassa tai myöhemmin arkkuun puetuna – tilanneharkintaa kannattaa käyttää. Pakotamiseen ei ole syytä, mutta väitetään, että vainajasisaruksen, ”enkelisiskon tai -veljen” näkeminen vähentää kuolemaan liittyviä pelkotiloja. Tämä myös helpottaa surusta puhumista ja surun käsittelyä perheessä.

Luvan pyytäminen kuolemansyynselvitykseen

Tarvitaanko kuoleman jälkeen erillistä kuolemansyyn selvitystä, vai voidaanko kuolintodistus ja hautauslupa kirjoittaa viivytyksettä? Hoitavan lääkärin olisi hyvä pohtia tämä yhdessä muiden tarvittavien asiantuntijoiden kanssa etukäteen ennen kuolemaa, mutta viimeistään kuoleman tapahduttua.

Vanhemmille lapsen ruumiinavausluvan antaminen on yleensä erittäin raskas ja vaikea asia, eikä luvan pyytäminen ole lääkärille yhtään sen helpompia tehtäviä. Vaikka avausluvan pyytäminen ei yleensä asian lykkäämisestä helpotu, asian esittäminen on kuitenkin usein luontevampaa lasta enemmän hoitaneelle päiväaikaiselle, jollain muotoa tutulle lääkärille, kuin vain mahdollisesti päivystävänä lääkärinä kuoleman hetkellä vanhemmat ensi kertaa tavanneelle kollegalle.

Mikäli kuolemansyynselvitys kuuluu poliisiviranomaiselle, hoitavan lääkärin on aina kerrottava asiasta viivytyksettä vanhemmille.

Asiakirjat valmiiksi viivytyksettä

Sanotaan, että kuoleman jälkeen ei ole enää kiire. Lapsivainajan kuolemansyyn selvitysasioissa pitkät viiveajat voivat kuitenkin toisinaan olla inhimillisesti ottaen kohtuuttomat. Perheenlisäystä voi olla tulossa. Lapsen pitkäaikaissairaus on selkeä riskitekijä myös parisuhteen kestolle. Lapsen sairauden yksityiskohtaiset tiedot voivat olla merkityksellisiä mm. sisarusten hoidon suhteen.

Hoitavan lääkärin tulisi tehdä parhaansa, jotta lapsivainajan asiakirjat saataisiin viivytyksettä valmiiksi ja perheen tietoon. □

Paula Rautiainen

dosentti, osastonylilääkäri

HYKS, ATEK, Lasten ja nuorten sairaala, teho-osasto